

„De chole-spelers” door Paulus Bril (1554—1624); collectie O. M. Leland, in het Minneapolis Institute of Arts.

Golf-historie

Nogmaals: Holland of Schotland?

Veel is er reeds geschreven over de aloude strijd-vraag of het golfspel zijn oorsprong vond in Schotland dan wel in de Lage Landen bij de Zee. Ook in ons tijdschrift hebben wij in het verleden eenige malen een artikel aan dit onderwerp gewijd en wij zouden het thans niet opnieuw aansnijden, als niet onze aandacht was getrokken door eenige bijzonder fraaie illustraties in "The 19th Hole" (Philadelphia) bij een interessant artikel van den heer O. M. Leland, deken van de Universiteit van Minnesota, president van de Twin Cities Senior Golf League en een enthousiast golf-historicus, die een groote golf-bibliotheek en een collectie golf-curiosa bijeenbracht. Tot deze verzameling behoort een schilderij van den Vlaamschen meester Paulus Bril (1554-1624), dat aan het Minneapolis Institute of Arts werd afge-staan. Het stuk werd in 1624 te Rome geschilderd en stelt voor een aantal mannen die "chole" spelen, een spel dat heden ten dage nog in België en in

Noord-Frankrijk — onder den naam "soule" — gespeeld wordt (zie o.m. "GOLF", 1e jrg., p. 129 en 189).

Dit schilderstuk gaf mr. Leland een artikel in de pen, waarin hij het voor Schotland als het land van oorsprong van het golfspel opneemt. Dit is natuurlijk zijn goed recht; ja, wij zullen de laatsten zijn om te betwisten dat golf in zijn huidige n vorm voor het eerst in Schotland is gespeeld. Om echter dien huidige vorm te bereiken, heeft golf een evolutie moeten doormaken en daarin meenen wij op goede gronden ons land een belangrijke plaats te mogen toebedeelen. Juist op dit punt bevat het artikel van mr. Leland enkele onjuistheden, welke weliswaar reeds gedeeltelijk zijn rechtgezet in een artikel van onzen confrère Robert Browning, redacteur van het Londensche "Golfing", doch ook hij doet naar onze meening de geschiedenis niet volkomen recht wedervaren. ("Golf's Continental Cousin", door Robert H. K. Browning, "Golfing", London, December 1946).

Mr. Leland begint met te constateeren dat „kolf een Hollandsch spel was uit de 18e en mogelijk uit

de 17e eeuw" (Browning is met het midden van de 15e eeuw honderd jaar dicht bij de waarheid), waarna hij een beschrijving laat volgen van het kolfspel, zooals het thans nog — o.a. in Noord-Holland als binnenhuisspel — wordt gespeeld. Inderdaad is er tusschen dezen vorm van kolf en het moderne golf „evenveel overeenkomst als tusschen cricket en poker", zooals Andrew Lang in "Golf" (Badminton Library, London 1890) schrijft.

Kolf stamt uit de Middeleeuwen

Wij weten echter uit tal van oude keuren dat het kolven oorspronkelijk een openluchtspel is geweest, en dat de goëgemeente zich zelfs niet ontzag om het op het kerkhof te spelen; daarom werd b.v. te Naarden in de 15e eeuw bepaald: „Niemandt boeverije in der Kercken noch opten kerck-hoven te doen met kolven, ballen of clooten".

De oudste ons bekende officiële vermelding van het kolven is die in een oorkonde uit 1390, waarin Hertog Albrecht van Beieren den Haarlemmers een terrein gelegen buiten de Haarlemmerpoort schonk, teneinde daar kolf en andere spelen te beoefenen. En in 1398 stond dezelfde Hertog Albrecht den Brienaars toe „te caetsen ende den bal metter c o l v e n te slaan buten der vesten". Die toevoeging „buiten de vesting" wijst er op dat het spel zich *binnen* de vesting reeds zoodanig had ontwikkeld, dat het daar niet langer kon worden toegestaan. Is het teveel gewaagd om voor deze ontwikkeling een periode van ca. een halve eeuw (in die dagen een menschenleven) te stellen en dus aan te nemen dat het kolven omstreeks 1350 reeds een bij het volk geliefd vermaak was? Dan zijn wij onzes inziens nog aan den

voorzichtigen kant. Met reden mag worden aangenomen, dat het kolven in de lage landen nog veel ouder is.

De oudste plaats in de Schotsche literatuur over golf komt voor in een in 1457 door het Schotsche Parlement uitgevaardigde wet, waarbij golf werd verboden omdat het de bevolking van het zooveel nuttiger boogschieten afhield.

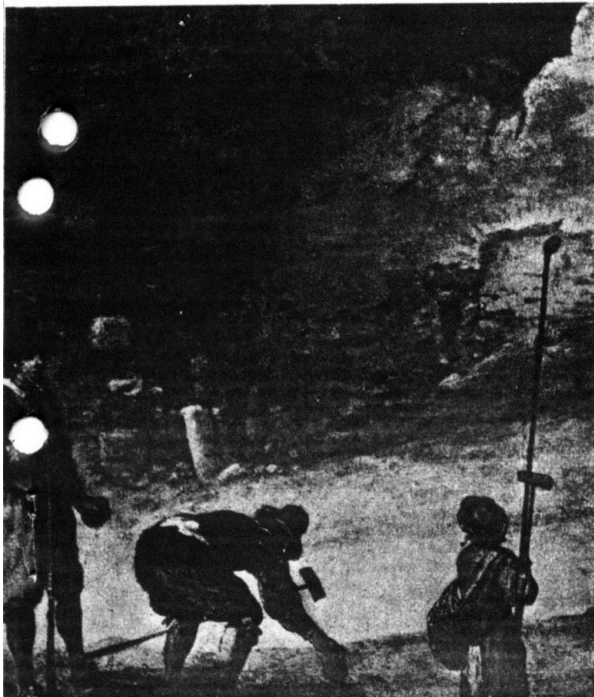
Wij weten noch van het in 1390 in Holland genoemde „colven" noch van het in 1457 in Schotland genoemde „golf" veel meer af dan dat het beide spelen waren, welke in de buitenlucht werden beoefend en waarbij een bal door middel van een stok met verzaard uiteinde in den vorm van een afgeplatte knop werd voortgeslagen. Het is niet aannemelijk dat toen reeds meerdere stokken met verschillende koppen in gebruik waren; dit is — voor zoover golf betreft; kolf werd en wordt nog steeds met één stok gespeeld — een later ingevoerde verbetering van het spel. Evenmin werd er in die oudste tijden gebruik gemaakt van caddies om de stokken te dragen. Dat laatste stamt eerst uit de 17e eeuw.

Nu was er reeds in de vroege middeleeuwen in Frankrijk een spel bekend — het Jeu de Mail — dat een merkwaardige overeenkomst vertoont zowel met golf, met het oud-Hollandsche kolfspel zooals het oorspronkelijk buiten werd gespeeld en met "chole" en "soule", zooals dat is afgebeeld op de illustraties bij dit artikel. Ook bij dit "Jeu de Mail" werd een bal door middel van een zware hamervormige stok voortgeslagen.

„Jeu de Mail" gemeenschappelijke oorsprong?

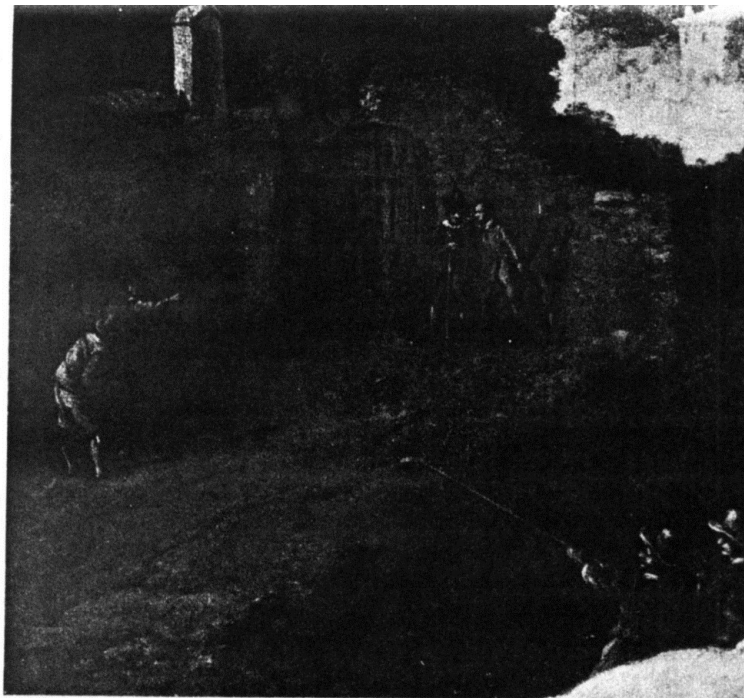
Dit nu geeft ons aanleiding tot de volgende hypothese, waarbij wij eenigen steun vinden in de overlevering dat het "Jeu de Mail" door Willem de Veroveraar (1066-1087) naar Engeland zou zijn overgebracht, wat het feit zou verklaren dat dit spel onder den naam "Pall Mall" in het laatst van de middeleeuwen in Engeland werd beoefend.

Het "Jeu de Mail" was een typisch Fransch — of zoo men wil Romaansch — spel. Het verbreidde zich naar het Noorden door Vlaanderen naar Nederland en onderging op dien weg verschillende wijzigingen, omdat elk volk nu eenmaal uit geïmporteerde spelen en gebruiken alleen datgene overneemt wat bij zijn aard past en daarop voortbouwt, waarbij dan tevens plaatselijke toestanden en klimatologische omstandigheden een rol spelen. Op deze wijze kan zich uit het "Jeu de Mail" in Noord-Frankrijk "s o u l e", in Vlaanderen "c h o l e" en in Noord-Nederland het k o l f s p e l hebben ontwikkeld, waarbij wij er wel op wijzen, dat ook het maliën zelf — zij het in gecultiveerden vorm op een spe-

Fragment van de op pagina 3 gereproduceerde schilderij. De jongen rechts is geen „caddie" doch een knechtje van den ballen- en stokken-maker.

Fragment van de op pag. 3 afgebeelde schilderij. De bal van de spelers op den voorgrond is door de „déchôleurs“ in het ravijn geslagen.

ciaal daartoe aangelegde maliebaan — nog tot het midden van de 18e eeuw en in Utrecht zelfs nog tot 1811 werd beoefend. Het kolven was en bleef echter het volksspel bij uitnemendheid, getuige het feit dat er omstreeks 1800 in en rond Amsterdam nog 200 kolfbanen waren. Rotterdam telde er in die dagen ruim 50, Leiden een dertigtal en Den Haag 25.

Op dezelfde wijze kan zich in Schotland uit de aan de kusten van het Europeesche vasteland beoefende spelen (meegebracht door vroege zeevaarders) het golfspel hebben ontwikkeld, dat in de 19e eeuw van Schotland uit in moderne versie zijn zegetocht over de wereld aanving.

Mary Stuart moet zoowel golf als "Pall Mall" hebben gespeeld, maar dit kan worden verklaard door het feit dat deze Schotsche koningin zoowel in Schotland als Engeland heeft vertoefd en sportief van aard was. Dat er in die dagen en zelfs in de 17e eeuw nog overeenkomst bestond tusschen het Schotsche golf en het Hollandsche kolven — niet wat de spelregels maar wel wat het gebruikte materiaal betref — blijkt overigens uit het feit dat op 5 Augustus 1618 Jacobus VI den invoer van golfballen uit Holland verbood, omdat daardoor teveel Schotsch goud in de Hollandsche schatkist vloeide. Ook toen ging het dus al om de deviezen!

Kolf en Golf ook etymologisch verwant

Merkwaardig en nog niet verklaard, is de trefende overeenkomst in de benamingen kolf en golf, doch wellicht brengt vergelijkende archiefstudie in Engeland en Nederland daarvoor nog eenmaal de oplossing. Etymologisch zou het woord „golf“ uit

„kolf“ moeten voortkomen, wat zou wijzen op een grooteren ouderdom, met andere woorden een eerstgeboorterecht voor het kolven!

Alvorens tot het artikel van Mr. Leland en het schilderij van den Vlaming Brill terug te keeren, geven wij tot goed begrip een korte uiteenzetting van chôle. Er werd door twee partijen met denzelfden bal gespeeld, welke met stokken met ijzeren koppen werd voortgeslagen. Vóór den aanvang werd een punt vastgesteld waar naar toe gespeeld moest worden: een bepaalde steen, een pilaar van een kerkportaal of iets dergelijks, soms op 15 tot 20 km van het beginpunt. Daarna werd „geboden“ in hoeveel beurten van drie slagen elke partij dacht dit doel te kunnen bereiken.

De partij met het laagste bod sloeg af en moest trachten het eindpunt in het geboden aantal slagen te bereiken, hetgeen de tegenpartij moest trachten te verhinderen door te „déchôleeren“, d.i. den bal terugslaan of naar een plaats van waar de spelende partij hem moeilijk verder kon slaan, b.v. in een ravijn of in dicht struikgewas.

Merkwaardig is dat in het schilderij vijf verschillende partijen naar hetzelfde doel spelen, hetgeen niet overeenstemt met de bovenstaande beschrijving, doch dat wel klopt met hetgeen wij lezen in een oud boek „Les Contes du Roi Cambrinus“ door Ch. Deulin: „ . . . en wanneer de oogst binnen is, slaan mannen, vrouwen, kinderen, kortom iedereen zijn bal naar believen en er is geen vrolijker schouwspel denkbaar dan hen op Zondag als een vlucht spreuwen over aardapelvelden en bouwland te zien trekken.“

Mr. Leland meent in den jongen, links vooraan bij

de spelers, een caddie te moeten zien die eenige stokken en een zak met ballen meedraagt. Wij zijn het echter met onzen Londenschen collega Browning eens, die in hem veeleer een knechtje ziet van den man, die rechts op het schilderij bezig is met het vormen van ballen en die blijkens het uithangteeken en de daaronder hangende stokken het spelmateriaal vervaardigt, dus de "Spalding" van het aloude "chôle". . . Opmerkelijk is wel het feit dat er twee geheel verschillende typen stokken bij dit spel in gebruik zijn, zooals bij de spelers rechts duidelijk is te zien. De meer dan manslange stok die de „caddie" (of het knechtje van den ballenmaker) bij zich draagt, kan bezwaarlijk tot het slaan van den bal hebben gediend en is eerder te beschouwen als een hulpmiddel om den bal uit een sloot of ravijn terug te halen. In chôle kent men n.l., evenals in golf, z.g. "unplayable lies".

Tenslotte maakt Mr. Leland in zijn artikel een vergelijking tusschen golf en kolf, een vergelijking welke echter geheel mank gaat, omdat de schrijver als uitgangspunt neemt de vorm waarin golf *thans* wordt gespeeld en het kolfspel zooals dat sedert de 17e eeuw in Holland in een betrekkelijk kleine, afgesloten ruimte wordt beoefend. In het oorspronkelijke kolfspel in de Nederlanden der Middeleeuwen werd de bal — evenals in golf — van een tevoren vastgesteld punt afgeslagen naar een eveneens tevoren vastgesteld doel, waarbij het aantal slagen, waarin elke deelnemer dit volbracht beslissend was. Dat dit doel bij het kolven een boom of een kerkdeur en in golf een gat in den grond was, kan niet als een belangrijk verschil worden aangemerkt.

Hoewel Mr. Leland's publicatie in geen deelen een oplossing van het vraagstuk heeft gebracht, zijn wij hem dankbaar voor zijn onderzoekingen, waardoor hij — mede door het reproduceeren van het interessante werk van Brill — een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot de kennis van de ontwikkeling van een der meest beoefende volksspelen in de Lage Landen. Wij hopen dat onze bovenstaande bijdrage — waarvan wij Mr. Leland een

vertaling zonden — hem een stimulans zal zijn om zijn nasporingen op dit gebied voort te zetten. Mr. Leland heeft ons bericht dat hij voornemens is dezen zomer ons land te bezoeken en onze redactie zal niet nalaten bij die gelegenheid Mr. Leland nader met de finesses van ons eeuwenoude Nederlandsche kolfspel op de hoogte te brengen.

Een stem uit Schotland

Een merkwaardige coincidentie is dat wij tusschen het lezen van Mr. Leland's artikel en het schrijven van onze bijdrage voor dit nummer een bijzonder interessant werk in handen kregen, "THE SECOND CITY" door C. A. Oakley (Glasgow, '46), dat geheel gewijd is aan de tweede stad naar inwonertal van het Vereenigd Koninkrijk, Glasgow, waarin de schrijver o.m. de beteekenis schetst welke Schotland heeft gehad in de ontwikkeling van de moderne sport en de plaats welke de sport in het Schotsche leven inneemt.

Met betrekking tot golf zegt de schrijver:

„Hoewel Schotland zeer zeker een behoorlijk aandeel heeft, genomen in de ontwikkeling van de verschillende takken van sport, kan slechts van golf gezegd worden dat het een zuiver Schotsch spel is en St. Andrews in het Fife-district wordt terecht als de geboorteplaats aangewezen.

Ongeloovigen hebben getracht aan te toonen dat golf was voortgekomen uit het een of andere spel, dat in het verre verleden werd gespeeld — zooals b.v. het oud-Hollandsche ijsspel, genaamd het kolven — maar golf is duidelijk een spel, dat uitsluitend kan zijn uitgedacht door bewoners van de Oostkust van Schotland, een spel dat zoo eenvoudig lijkt en in de practijk zoo moeilijk is, een spel dat met ernst en overgave moet worden gespeeld, zoodat het den geest van een religie aanneemt, een spel dat goed voldoet aan de behoeften van menschen, die zich willen afzonderen en alleen spelen en toch de voldoening willen hebben dat zij iemand of iets hebben overwonnen, een spel dat alleen geschikt is voor diegenen die in staat zijn wind en regen te weerstaan, een spel alleen gemaakt voor diegenen, die over alle geestelijke hoedanigheden beschikken behalve een gevoel voor verhoudingen."

Wij hebben golf in alle toon-aarden hooren bezingen, doch een zoo merkwaardige, zij het ietwat chauvinistische karakteristiek van de "Royal & Ancient Game" lazen wij nog niet eerder.

Nog een fragment — De spelende mannen hebben elk een anders gevormden stok in de hand. De man vóór de werkplaats vormt een houten bal.